

А.Ю. Рямзіна,
здобувач ДНДІ МВС України

ЕТАПИ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОСТУПКИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ЗДІЙСНЕННЯ НАРОДНОГО ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ ТА ВСТАНОВЛЕНИЙ ПОРЯДОК ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті проводиться аналіз етапів судового розгляду справ про адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, визначаються особливості кожної стадії.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративні правопорушення, виборчі права, здійснення народного волевиявлення, судовий розгляд, етапи.

В статті проводиться аналіз етапів судового розгляду справ про адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, визначаються особливості кожної стадії.

Ключевые слова: административная ответственность, административные правонарушения, избирательные права, осуществление народного волевиявления, судебное разбирательство, этапы.

Analysis of the stages of the proceedings on administrative violations invading the implementation of the people's will as well as the order of its support is carried out; features of each stage are characterized.

Keywords: administrative responsibility, administrative violations, voting rights, implementation of people's will, trial, stages.

Адміністративна відповідальність за скоєння правопорушень, що посягають на здійснення народного волевиявлення має величезне значення для забезпечення демократичних засад держави. У рамках судового розгляду зазначеної категорії справ вирішується питання винуватості осіб, що, ми вважаємо, є одним з основних моментів, оскільки від кожної такої особи та її дій залежить загальний рівень здійснення волевиявлення народу України та ступінь демократичності держави. Розгляд вищезазначених справ відбувається у загальному адміністративному порядку, що передбачено відповідним законодавством, однак, у цьому питанні звичайно є певні особливості та проблеми, з приводу яких висловлюються різні науковці. Судовий розгляд складається з визначених стадій та етапів, на кожному з яких вирішується відповідне коло питань та приймаються процесуальні рішення.

Визначенню стадій та етапів судового розгляду справ про адміністративні проступки присвячено роботи В.Б. Авер'янова, С.М. Алфьорова, О.М. Бандурки, І.Л. Бачила, Ю.П. Битяка, В.В. Галуцького, Є.В. Додіна, Д.М. Павлова, В.М. Плішкіна, А.О. Селіванова та багатьох інших. Актуальні проблеми виборчого права та адміністративних правопорушень, що посягають на встановлений порядок волевиявлення, було розглянуто у наукових працях В.М. Белоновського, А.І. Кіма, В.В. Комарової, О.В. Лавриновича, М.І. Малишка, М.І. Ставнійчук, О.Ю. Тодики,

В.Є. Чиркіна та ін. Однак комплексного дослідження етапів судового розгляду справ про адміністративні проступки, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, в Україні не проводилось, що зумовлює актуальність теми.

Метою статті є визначення етапів судового розгляду справ про адміністративні проступки, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення. Для реалізації мети необхідно виконати такі завдання: визначити поняття “стадії судового провадження в справах про адміністративні проступки”; встановити стадії розгляду справи про адміністративні проступки, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення; охарактеризувати особливості стадій розгляду справи про адміністративні проступки, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення.

Так, для проведення аналізу стадій розгляду справи про адміністративні проступки, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, необхідно, перш за все, визначити поняття стадій судового провадження в справах про адміністративні правопорушення (проступки).

Так, на думку О. Бандурки та Н. Тищенко, процесуальна стадія становить відносно відокремлену, виділену в часі і логічно пов'язану сукупність процесуальних дій, спрямовану на досягнення певної мети і вирішення відповідних завдань, що функціонально співвідносяться з ними, яка відрізняється власним колом суб'єктів і одержує закріплення у відповідних процесуальних актах [1, с. 177]. Таким чином, стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення відзначаються: по-перше, визначеною законодавством системою процесуальних дій, які вчиняються на відповідній стадії; по-друге, часовими рамками, які характеризуються моментом початку та закінчення тієї чи іншої стадії.

Слід зазначити, що в науковій літературі виділяють сім стадій судового провадження в справах про адміністративні правопорушення: 1) порушення справи; 2) збір і вивчення потрібної інформації; 3) попереднє вивчення матеріалів справи; 4) вибір норм права, що підлягають застосуванню; 5) розгляд справи органами, що правомочні приймати рішення; 6) розгляд скарг і прийняття кінцевого рішення; 7) виконання рішення у справі [2, с. 78].

З огляду на загальні засади провадження у справах про адміністративні правопорушення щодо провадження у справах про адміністративні проступки, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, деякі автори виокремлюють такі стадії та етапи:

1) Порушення справи про адміністративне правопорушення, що посягає на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення і адміністративне розслідування:

- порушення справи;
- встановлення фактичних обставин по справі;
- процесуальне оформлення результатів розслідування;
- направлення протоколу для розгляду в суд.

2) Розгляд справи про адміністративне правопорушення, що посягає на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення:

- підготовка матеріалів до розгляду;
- аналіз суддею зібраних матеріалів, обставин у справі;
- винесення постанови суддею.

3) Перегляд постанови у справі про адміністративне правопорушення, що посягає на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення:

- оскарження (опротестування) постанови;
- перевірка законності постанови;
- прийняття остаточного рішення.

4) Виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення, що посягає на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення:

- звернення постанови до виконання;
- безпосереднє виконання [3, с. 33].

У Кодексі України про адміністративні правопорушення встановлено загальну процедуру розгляду таких справ у суді. Розглядаючи детальний порядок, слід звернути увагу на ст. 279, яка зазначає, що розгляд розпочинається з оголошення складу колегіального органу або представлення посадової особи, яка вирішує справу. Далі головуючий на засіданні колегіального органу або посадова особа, що розглядає справу, оголошує, яка справа підлягає розгляду та хто саме притягається до адміністративної відповідальності. Потім усім учасникам провадження роз'яснюються їх права та обов'язки і оголошується протокол про адміністративне правопорушення, зміст якого, певною мірою, нагадує звинувачувальний акт [4, с. 21].

Кодекс адміністративного судочинства України зазначає, що після набрання ним чинності, розгляд справ щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму, здійснюється в порядку, встановленому цим Кодексом [5]. Отже, розгляд справ щодо вищезазначених правовідносин регулюється адміністративним судочинством, розглядається адміністративними судами та в цілому має відповідний порядок, також визначений законодавством України.

Головна мета в діяльності органів адміністративної юрисдикції на стадії розгляду справи про адміністративне правопорушення – встановлення фактичних обставин справи і юридична оцінка правопорушення в результаті розгляду справи, і таким чином, реалізація принципу невідворотності відповідальності та виконання попереджувально-профілактичної функції законодавства про адміністративні проступки [6, с. 75, 80]. Тому, з огляду на особливу мету стадії розгляду справ про адміністративні проступки, що посягають на встановлений порядок волевиявлення, вважаємо, що основними етапами цієї стадії є: 1) попередній розгляд справи (підготовка справи до розгляду); 2) розгляд справи по суті (дослідження доказів, відібрання пояснень сторін тощо); 3) винесення рішення по справі.

Особливістю справ про адміністративні правопорушення, які посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, є те, що вони розглядаються судом у триденний строк з дня одержання протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи (ст. 277 КУпАП). Така “швидкість” пояснюється тим, що ці справи потребують оперативного вирішення, зважаючи на важливість виборчої кампанії для подальшого розвитку держави і суспільства тощо.

На підготовчому етапі розгляду справи, суддя перевіряє матеріали справи, визначає категорію справи, підбирає законодавство, яким врегульовуються правовідносини цієї категорії справ.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення – основна стадія провадження у справах про них, на якій вирішуються найважливіші завдання цього провадження. Ці завдання полягають у встановленні винних і забезпеченні

правильного застосування законодавства з тим, щоб до кожного правопорушника були застосовані справедливі заходи адміністративного впливу. Зазначена стадія, згідно з положеннями КУпАП, включає в себе три обов'язкові етапи:

- підготовку справи до розгляду;
- розгляд справи;
- прийняття по ній постанови.

Як слушно зазначає А.П. Альохін, розгляд справи про адміністративне правопорушення – центральна стадія провадження, в рамках якої найбільш чітко проявляються багато важливих рис, властивих юрисдикційній адміністративно-процесуальній діяльності [7, с. 319].

Розгляд справи по суті полягає у встановленні істини по справі. Необхідною складовою на шляху до встановлення істини є доказування. Воно потрібне при встановленні уповноваженими органами фактичних обставин у відносинах, що потребують застосування права. Що стосується процедури доказування при вирішенні цих справ, то слід сказати, що доказами у них є будь-які фактичні дані, на основі яких встановлюється наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Інформація може розглядатися як доказ за наявності двох умов:

- вона повинна містити дані про наявність чи відсутність події, адміністративного проступку, що посягає на виборчі права громадян, винності особи у вчиненні правопорушення та інших обставин, які мають значення для правильного вирішення справи;

- вона повинна бути отримана з джерел, які передбачені чинним законодавством.

Від доказів як фактичних даних слід відрізнити їх джерела, які є засобом зберігання і передачі інформації, за допомогою яких вона попадає у сферу провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Згідно з КУпАП такими джерелами є: протокол про адміністративне правопорушення, пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновки експерта, речові докази, показання технічних приладів, протокол про вилучення речей і документів, інші документи [3, с. 34].

Що стосується саме засобів доказування, одним з них є пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників як повідомлення суду відомих їм обставин, що мають значення для справи. Пояснення оцінюються судом поряд з іншими доказами у справі. Проте є дещо незрозумілим припис ст. 76 КАС України, відповідно до якого сторони, треті особи, їхні представники, котрі дають пояснення про відомі їм обставини, що мають значення для справи, можуть бути за їх згодою допитані як свідки.

Пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників у справах, пов'язаних їх виборами та виборчим процесом, можуть бути надані в письмовій формі та усній. Вони можуть бути зазначені у позовній заяві (за винятком третіх осіб, що не заявляють самостійних вимог на предмет спору) і власне письмовому поясненню у справі. Усною формою є пояснення сторін і третіх осіб у зв'язку з їх особистою участю у процесі [8, с. 40].

Одним з найпоширеніших засобів доказування в адміністративному судочинстві, у тому числі пов'язаному з розглядом справ про вибори та виборчий процес, є письмові докази. На сьогодні немає однозначної думки з приводу визначення письмових доказів, що склалися у вітчизняній науці процесуального

права, які можна застосувати й до адміністративного судочинства, зводяться до такого: письмові докази – це предмети, в яких відображені відомості, що мають значення для справи, за допомогою певних знаків, доступних для сприйняття людиною.

Кодексом адміністративного судочинства України встановлено, що письмовими доказами є документи (у тому числі електронні), акти, листи, телеграми, будь-які інші письмові записи, що містять у собі відомості про обставини, які мають значення для справи.

Як зазначає В.В. Гордєєв, частіше за інші серед письмових доказів у адміністративному судочинстві, пов'язаному з розглядом справ про вибори та виборчий процес, використовуються документи – матеріальні об'єкти, на яких офіційна особа або громадянин загальнорозумілим або прийнятим для документа спеціального виду способом зафіксувала відомості про обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Доказове значення мають документи, що володіють сукупністю таких ознак: містять відомості, які можуть бути перевірені, та носії яких відомий; зміст документа повинен відповідати компетенції установ, підприємств, організацій, посадових осіб або громадян, які їх видають; містити певні реквізити. Так, автор вважає, що відсутність у документі хоча б однієї з ознак позбавляє його доказового значення, оскільки створює сумнів у достовірності даних, що містяться в ньому або свідчить про його неналежність до справи. Не буде, наприклад, мати значення доказу анонімний документ: він не може бути прийнятий як доказ, хоч би у ньому і містилися важливі для справи відомості [9, с. 96]. Так, вищезазначені обставини є елементарними вимогами для достовірного розгляду та вирішення кожної конкретної справи. Вони насамперед гарантують законний та всебічний розгляд справи про порушення здійснення народного волевиявлення, тоді як анонімне повідомлення, повертаючись до нашого прикладу, не може слугувати законною підставою для вирішення справи на користь конкретного зацікавленого суб'єкта.

За результатами розгляду справи суддя виносить обґрунтоване рішення, чим завершує стадію розгляду справи.

Щодо особливостей судових рішень за наслідками розгляду справ, пов'язаних з виборчим процесом та їх оскарженням, як зазначає В. Андрійцо, то суд, встановивши порушення законодавства про вибори, визначає у постанові спосіб захисту порушених справ та інтересів, а також порядок усунення усіх наслідків цих порушень відповідно до закону. У разі виявлення порушень що можуть бути підставою для притягнення до відповідальності, суд встановлює окрему ухвалу з повідомленням про наявність таких порушень і надсилає її до органів осіб уповноважених вжити у зв'язку з цим заходи, встановлені законом. Копії судового рішення невідкладно надаються особам, які брали участь у справі, або надсилаються їм, якщо вони не були присутні під час його проголошення [10, с. 31].

Також автор підкреслює, що судові рішення за наслідками розгляду судами першої інстанції справ набирають законної сили після закінчення строку апеляційного оскарження – з моменту проголошення судового рішення судом апеляційної інстанції. Судові рішення Вищого адміністративного суду України набирають законної сили з моменту проголошення і не можуть бути оскаржені. У той же час, судові рішення, ухвалені за наслідками розгляду судами першої інстанції справ, визначених статтями 172, 174, 175 Кодексу адміністративного судочинства у період від двадцять четвертої години дня, що передує дню голосування, набирають законної сили з моменту проголошення і не можуть бути оскаржені [10, с. 31].

У передбаченому законом порядку законодавець гармонійно вирішив питання оскарження судових рішень у відповідності зі швидкоплинністю виборчого процесу. Так, ми вважаємо, неможливість оскарження рішень Вищого адміністративного суду України правильним моментом у судовому розгляді цих справ. З огляду на те, що виборчі спори, а також оскарження незадоволених осіб, осіб які вважають, що їх права порушено, незважаючи на правдивість цього, за власною волею могли б достатньо довго тягнути судові розгляди та нескінченно оскаржувати їх, заборона оскарження саме рішень Вищого адміністративного суду є, на нашу думку, правильною. У той же час, звичайне оскарження рішень судів першої інстанції функціонує необхідним чином.

Таким чином, проведений аналіз етапів розгляду справи про адміністративні проступки, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, дозволяє констатувати, що зміст цих етапів мало чим відрізняється від судового розгляду інших категорій справ. Особливістю виступає оперативність (скорочені терміни) розгляду. У зв'язку з чим, виникає проблема подання зібрання доказів, їх всебічне дослідження. Тому, саме це питання потребує нагального вирішення, зокрема, визначення доказів, які можуть застосовуватись для вирішення справи, порядку їх зібрання та дослідження. Це дозволить підвищити ефективність та оперативність судового розгляду справ про адміністративні проступки, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка А.М. Административный процесс : учеб. / А.М. Бандурка, Н.М. Тищенко. – Х. : ХНУВД, 2001. – 352 с.
2. Юсупов В.А. Правоприменительная деятельность органов управления / В.А. Юсупов. – М. : Юрид. лит., 1979. – 136 с.
3. Луговий І.О. Адміністративно-юрисдикційна діяльність ОВС під час виборчого процесу : План-конспект лекційного заняття з дисципліни / І.О. Луговий. – К. : вид-во Національної академії внутрішніх справ, 2012. – 47 с.
4. Адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. / За заг. ред. доц. А.Т. Комзюка. – Х. : ХНУВС, 1998. – 77 с.
5. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 35–36. – Ст. 446.
6. Масленников М.Я. Административно-юрисдикционный процесс : Сущность и актуальные вопросы правоприменения по делам об административных правонарушениях / М.Я. Масленников. – Воронеж, 1990. – 208 с.
7. Алехин А.П. Административное право Российской Федерации : учеб. / А.П. Алехин, А.А. Кармолицкий, Ю.М. Козлов. – М. : ЗЕРЦАЛО, ТЕИС, 1996. – 640 с.
8. Черновський О. Поняття і зміст пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників як засобу доказування а адміністративному судочинстві у справах пов'язаних із виборами та виборчим процесом / О. Черновський, В. Гордєєв // Право України. – 2008. – № 10. – С. 38–43.
9. Гордєєв В.В. Письмові докази як засіб доказування у справах, пов'язаних з виборами та виборчим процесом в адміністративному судочинстві / В.В. Гордєєв // Збірник тез доповідей та наукових повідомлень учасників науково-практичного семінару молодих учених та здобувачів “Проблеми судової реформи в Україні”. – 2008. – № 12. – С. 96–99.
10. Андрійцьо В. Особливості провадження адміністративних справ, пов'язаних із порушенням виборчого процесу / В. Андрійцьо // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2009. – № 1. – С. 27–32.

Отримано 10.10.2013